

Teorî ve Uygulama Açısından Meâllerin Girişleri

Osman KARA*

Öz:

Kur'an meâllerinin çeviri tekniklerine uygun olarak hazırlanması, dil ve üslûbunun çağın diline uygun olması ve hitap ettiği kitleyi dikkate alması başarılı bir çeviri açısından önemlidir. Bundan daha önemlisi okurlara meâlin özellikleri hakkında teknik ve ön bilgiler sunan bir giriş kısmının hazırlanmasıdır. Çünkü bu konular mütercim tarafından meâlin bu kısmında ifade edilir. Ancak araştırmamız sonucunda meâllerin giriş kısımlarında belirtilen bu teorik bilgilerin muhtevası ve bunların ne ölçüde çeviriye yansıtıldığı konusunda bir çalışma yapılmadığını gördük. Bu makale, bazı meâllerden hareketle giriş kısımlarında zikredilen konuları ve bunların ne ölçüde çeviride uygulandığını tespit etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar kelimeler: Meâl, Yöntem, Dil, Üslûp, Meâl tenkidi.

The Entry of the Meaning of Quran in Terms of Theory and Practice

Abstract:

It is important that the meanings of Qur'an to prepare in accordance with the translation techniques, the language and styles to be appropriate to the age language, and to take into account the audience for a successful translation. More important than this is to prepare an introduction that provides to readers technical and preliminary information about the features of meaning. Because these issues are expressed by the translator in this section of the meaning. However, as a result of our research, we have seen that there is no study on the content of these theoretical information given in the introduction parts of the meanings of Quran and how much they are reflected in translation. This article aims to identify the topics mentioned in the introductory part moving from some of the selected meanings of Quran and the extent to which they are applied in translation.

Keywords: Meaning of Quran, Method, Language, Style, Meaning criticism.

* Doç. Dr., Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (okara@nku.edu.tr).

Giriş

Kur'an'ın başka dillere özellikle de Türkçe'ye tercüme edilmesi artarak devam etmektedir. Muhteva ve üslûp bakımından fesâhat ve belâgat örneği olan Kur'an'ın başka bir dile tercüme edilmesi oldukça zor ve sorumluluk isteyen bir iştir. Bu hassasiyet hemen hemen bütün mütercimler tarafından dile getirilmektedir. Bu bağlamda Kur'an'ın başka dillere çevrilmesinin cevazı ve imkânı üzerinde oldukça fazla tartışmalar yapılmıştır.¹ Ancak Hz. Peygamber'in aldığı vahyin hitap çevresi sadece nüzûl dönemindeki Arap yarımadası ve Araplarla sınırlı değildir. Bu sebeple Kur'an'ın bütün insanlara ulaştırılması gerekmektedir. Bunun bir yolu da Kur'an'ı farklı dillere tercüme etmektir. Ancak Kur'an'ın kullandığı dil ve üslûbun özelliğinden dolayı ayetlerde murad edilen anlamı mükemmel bir şekilde ifade etmek bazen zor olmaktadır.

Kur'an'ı meâller üzerinden anlamak Arapça bilmeyen bir toplum için zorunluluk arz etmektedir. Çünkü Kur'an dil, üslûp ve tertip açısından farklı özelliklere sahiptir. Bu sebeple çeşitli ilim dalları hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Bu sebeple Kur'an meâllerinden doğru ve pratik bir şekilde faydalanmanın yolu girişlerinde – bazı meâllerde önsözlerinde- zikredilen bilgilerin detaylı ve öğretici olmasına bağlıdır. Yaptığımız araştırmalar sonucunda meâllerin girişlerinde zikredilen bilgilerin oldukça yetersiz olduğu hatta bazı meâllerde giriş kısmının bile bulunmadığını tespit ettik. Bu sebeple meâllerin giriş kısımlarının muhtevasının incelenmesini ve eksikliklerin tespit edilmesini, yapılacak önerilerle bunların giderilmesini gerekli gördük.

Bu makalenin hedefi meâllerin girişinde zikredilen bilgileri analiz ederek bunların uygulamada ne kadarının yansıtıldığını ve girişte olması gereken bilgileri tespit etmektir. Konuya başlamadan önce üzerinde çalıştığımız meâlleri nasıl ve hangi kriterlere göre seçtiğimizi belirtmek istiyoruz.

1. Meâllerin Seçimi

Araştırmamıza konu olarak seçtiğimiz meâllerin farklı dönemlerde kaleme alınmasına dikkat ettik. Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan ve ciddi eleştirilere konu olan Kazım Kadri (ö. 1934), Süleyman Tevfik (1861-1939) ve Ömer Rıza Doğrul'un (1893-1952) çevirilerini ilk örnekler olması nedeniyle seçtik. Daha sonra kendinden sonraki pek çok meâl kaynaklık yapan Elmalılı Hamdi Yazır'ın meâline başvurduk. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından basılan *Kur'an Yolu ve Kur'an-ı Kerim Meâl'i* ni (Halil Altuntaş&Muzaffer Şahin) inceledik. Kendinden önce kaleme alınan çevirilere

1 Bu konuda yapılan tartışmalar için bkz. Muhammed Abdulazim ez-Zerkâni, *Menâhilü'l-irfan fi 'ulûmi'l-kur'an*, Daru ihyâ'it-türâsi'l-'arabi, II, 27-68, Beyrut ts.; Hidayet Aydar, *Kur'an'ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, Kur'an Okulu Yayınları, İstanbul 1996, s. 177-233; Zülfikar Durmuş, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleri "Aziz Kur'an" ve "İnsanlığa Son Çağrı" Örneği*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007, s. 55-84.

ciddi eleştiriler getiren Hasan Basri Çantay'ın meâlini de dikkate aldık. Seksenli yıllardan itibaren yazdıkları meâllerde farklı olduklarını ve farklı amaç ve saiklerle meâl yaptıklarını iddia eden akademik camiadan Süleyman Ateş, Yaşar Nuri Öztürk, Salih Akdemir, Ömer Dumlu, Murat Sülün, Hamdi Döndüren, Hasan Elik ve Mustafa Öztürk'ün meâllerini seçme gereği duyduk. Bunların yanı sıra gerekçeli meâl yazan Mustafa İslamoğlu'nun meâlinin önsözlerini inceledik. Ayrıca bazı cemaatler tarafından kabul gören ve okunan meâllere de başvurduk.

2. Meâllerdeki “Giriş”lerin Muhtevası

Kur'an'ın dilimize yapılan tercüme ve meâlleri tarihi süreç içerisinde incelendiğinde önsöz veya giriş bölümlerinin, fihrist ve eklerinin iyileşmeye ve mükemmeli yakalamaya doğru giden bir seyir takip ettiği görülecektir. Bunda akademik camiada Kur'an'ın anlaşılması ve yorumlanması, tercüme ve meâl teknikleri ile ilgili yapılan sempozyum ve bilimsel toplantıların, bu konularda yazılan kitap ve makalelerin, yayınlanan meâllere yapılan tanıtım ve bilimsel eleştirilerin, ciddi katkısı vardır.

Yaptığımız araştırmada Cumhuriyet'in ilk yıllarından günümüze kadar geçen süreçte meâllerin önsöz veya girişlerinde zikredilen konuları ve muhtevalarını beş madde olarak tespit ettik. Bu maddeleri sırasıyla analiz ederek durum tespiti yapmaya çalışacağız.

2.1. Meâllerin Yazılmasındaki Amaç

Farklı zamanlarda kaleme alınan meâllerin yazılma sebepleri hakkında çeşitli görüşler serdedilmiştir Cumhuriyetin ilk yıllarında kaleme alınan bazı tercümelerde, Türkler için anlaşılması kolay ve kısa bir tercüme yapma amacı güdülmüştür. Kazım Kadri'nin başında bulunduğu ve Şeyh Muhsin-i Fânî müstear ismiyle kaleme alınan *Nûru'l-Beyân* isimli tercümenin yapılmasındaki amaç şu cümlelerle dile getirilmiştir:

Son zamanlarda tezayüd ve teşeddüt eden ğavâil-i hayat o gibi asarın mutaalası için uzun müddet sarfına müsaade etmemeye başlamıştır. İmdi, az zaman içinde çok malumat istihsaline ihtiyaç hasıl olmuş ve Türkler için tercüme tarikiyle muhtasar ve müfid ve şive-i ifadesi ve selika-ı asra muvafık ve sehlü'l-mutâlâa bir tefsir yazılmak lüzumu her tarafta hissedilmeye başlamıştır. Hayli müddetten beri zihnimi meşgul eden ve beni muzdaribu'l-hal eden bu ihtiyacın teminine gücümün kifayetsizliği mani olduğundan lisân-i arabide hadis, fıkıh ve tefsirde ihtisası müsellemler olan fazıl muhterem sabık Adliye Nazırı Ayıntabî Mustafa Bey'e müracaat ettim. Kendisi ihlas ve samimiyetle İslam'a taraftar olduklarından maruzat ve temennilerimi kabul buyurdular.²

2 Hüseyin Kazım Kadri, *Nûru'l-Beyân Kur'an'ın Türkçe Tercümesi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340, Giriş, I,1.

Yukarıdaki ifadeden anlaşıldığı kadarıyla bu tercüme modern çağdaki hayatın çok hareketli olması ve aynı zamanda hayatı idame şartlarının zorlaşması, diğer taraftan dini ilimlere rağbetin gitgide azalması, buna paralel olarak hacimli tefsir yazma enerjisinin azalması ve hepsinden öte halkın ciltler dolusu tefsir okuyacak zamanının bulunmaması gibi saik ve düşüncelerle hazırlanmıştır.³ Ancak o dönemde halkın ve münevverlerin aradığı faydayı temin edecek bir meâlin olmadığını öne süren Çantay; mevcut meâllerin ya hem dilinin pürüzlü, hem de iyi niyetle yapılmadığına; ya görünüşte dili güzel ama tercüme edenin düşüncesinin sapık olduğuna, ya dili iyi ama tetkik ve teknik tarafının hatalı olduğuna; ya dili çok zayıf, ilmi ve görünüşün bugünün ihtiyacına göre pek hafif kaldığına; yahut dili kötü, ilmi seviyelerden cidden üstün olduğuna dikkat çektikten sonra halkın zevk ve istifade ile yorulmadan ve usanmadan okuyabileceği bir izahlı meâlin yapılmasına kesinlikle ihtiyaç bulunduğuna dikkat çekmiştir.⁴

Bazı meâllerin kaleme alınmasında hedeflenen amaç ise dini gerçek kaynağından öğrenme şeklinde ifade edilmiştir. *Tanrı Buyruğu* adlı tercümenin sahibi Ömer Rıza Doğrul ikinci baskıya yazmış olduğu önsözde bu amacını şu cümlelerle ifade etmiştir:

Tanrı Buyruğu adını taşıyan Kur'an-ı Kerim tercüme ve tefsiri halkı oyalayan ve uyuşturan masallarla değil, fakat Kur'an'ın asıl mahiyetini anlatan, onun hayat, hareket, faaliyet, müspet ilim, müspet inanç ve müspet bahtiyarlık olarak bildirdiği hakikatleri anlatıyor.⁵

Döndüren Kur'an'ı Türkçeye tercüme etmesindeki amacı Kur'an'ın anlam zenginliğini aktarabilmek olarak belirtmiş,⁶ Bayraklı ise meâli yazma amacını her toplumun Kur'an'ı kendi dili ile daha iyi anlayabileceği, tanıyabileceği ve hayatı ile buluşturabileceği ilkesi olarak tespit etmiştir.⁷ Elik ise *Tevhit Mesajı* adlı özlü tefsirini yazma amacını, Kur'an ayetlerinin nüzül döneminde ifade ettiği anlamı, klasik tefsirlerden de istifade ederek okuyucuya anlayacağı şekilde sunmak şeklinde ortaya koymuştur.⁸

“Yirmiye yakın Türkçe meâlin bulunduğu ülkemizde, bizim meâlimize ihtiyaç var mıydı?” diye soran Yaşar Nuri Öztürk buna şöyle cevap vererek meâli yazmasındaki amaca vurgu yapar: “Biz, ihtiyaç vardı kanaatine ulaştığımız içindir ki, bu meâli hazırladık. Kanaatimizi desteklemek için hiç kimsenin yaptığına, çizdiğine dil uzatmak, eleştiri getirmek niyetinde değiliz. Ancak şunu söylemeden geçemeyeceğiz. Bazı meâllerde, Kur'an'ın ruhuyla uyuşmayan ve Arap dilinin verilerine asla uymayan

3 Mustafa Öztürk, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meâl ve Tefsir'in Serencamı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012, s. 22.

4 Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1980, I, 8.

5 Ömer Rıza Doğrul, *Tanrı Buyruğu*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1947, II. Baskıya Önsöz, I, 1-4.

6 Hamdi Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2006, Önsöz, s. 5.

7 Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli*, Düşün Yayınları, İstanbul 2007, Önsöz, s. 1-2.

8 Hasan Elik, *Kur'an Mesajı Özlü Tefsir*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2015, s. 13.

çeviriler vardır. Çok üzücü tablolara vücut veren bu “indi” çeviriler, tarih içinde tekrarlarına gelmiş geleneksel Kur’ân dışı kabullerin meâllere aktarılmasının bir sonucudur. Bazı yerlerde Kur’ân değil; örf, mezhep hatta hurafe konuşurulmuştur.”⁹

Feyizli ise amacının, kendinden önce yapılan meâllerdeki hatalara düşmeksizin Kur’ân’ı doğru anlamak isteyen halkın ihtiyacına daha uygun ve kolay cevap veren bir meâl hazırlamak olduğunu ifade eder.¹⁰

Mahmut Ustaosmanoğlu imzasıyla yazılan önsözde, meâlde Ehl-i sünnetin görüşlerini parantez içerisinde ve dipnotlarda vererek, insanların yanlış itikat ve düşüncelere sapmalarını önlemek amacının güdüldüğü belirtilmiştir.¹¹

Piriş; kendinden önce yazılan meâllerin dil bakımından ağır olduğuna dikkat çeker. Günümüzde oldukça farklılaşan ve değişen bir toplum ve kültürle karşı karşıya olduğumuzu ve bu topluma hala geçen yüzyılın penceresinden seslenen çalışmaların anlam ifade etmediğini vurgular. Bu sebeple bugünün insanının anlayabileceği bir meâl hazırlamayı hedeflediğini söyler.¹²

İslamoğlu ise Kur’ân metninin önümüze birden çok anlam sunduğunu, bu anlamların hiçbirini göz ardı etmeden hedef dile aktarma amacıyla “gerekçeli meâl” yazmak istediğini ve bu yola hem Kur’ân’ın hem de okuyucunun hakkını gözetme kaygısıyla başvurduğunu söyler.¹³

Son zamanlarda, Batı’da çeviri kuramı konusunda çok değerli bilimsel araştırmaların yoğunlaştığına dikkat çeken Akdemir, bunun sevindirici bir durum olmasından öte yetmişli yıllarda egemen olan geleneksel çeviri kuramlarının terk edilmesine yol açtığını ifade eder. O yılların çeviride kullanılan eşdeğerlilik kavramı yerine devingen eşdeğerlilik kavramının kullanılmaya başlandığına dikkat çeker.¹⁴

Ayrıca anlama sorununun ne denli karmaşık bir sorun olduğuna dikkat çeken Akdemir, özellikle dini metinlerin anlaşılması söz konusu olduğunda, Arap dilindeki köklerdeki asıl kök anlamların belirlenmesi için, art süremlî bir semantik araştırmanın yapılmasının kaçınılmaz olduğunu ve meâlinde bu yönetime ağırlık verdiğini belirtir.¹⁵

Mustafa Öztürk ise yorumdan arındırılmış bir Kur’ân çevirisinin imkan dahilinde olmadığını vurgulayarak, kaynak metinden ziyade amaç metne yönelen işlevselci çeviri kuramından hareketle anlam merkezli tercüme tekniğini esas aldığını,

9 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 2013, Önsöz, s. 9.

10 Hasan Tahsin Feyizli, *Feyzül-Furkân Tefsirli Kur’ân-ı Kerim Meâli*, Server Yayıncılık, İstanbul 2015, Önsöz, s. 2.

11 Mahmut Ustaosmanoğlu, *Kur’ân-ı Mecid Tefsirli Meâli*, Önsöz, Arifan Yayınları, İstanbul 2014, s. 2.

12 Şaban Piriş, *Kur’ân-ı Kerim Türkçe Meâli*, Okyanus Yayıncılık, İstanbul 2004, Önsöz, s. 7.

13 Mustafa İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur’ân Gerekçeli Meâl-Tefsir*, Düşün Yayınları, İstanbul 2012, s. XIX.

14 Salih Akdemir, *Son Çağrı Kur’ân*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004, Giriş, s. XVI.

15 Akdemir, *Son Çağrı Kur’ân*, Giriş, s. XI.

çalışmasında Kur'an'da "ne dendiği"nden (lafız ve mantûk) ziyade "ne demek istendiği"ni (mana ve mefhum) aktarmaya çalıştığını söyler.¹⁶

Zikrettiğimiz gerekçelere baktığımızda tercümelerin yapılmasındaki amacın tercümelelerde yeni kuram ve tekniklerden yararlanarak anlaşılır, kolay bir dil ve üslûpla manayı doğruya en yakın bir şekilde ifade etmek, şeklinde tezahür ettiğini görürüz.

2.2. Meâllerdeki Eksiklikler

Meâllerin giriş kısımlarında gündeme getirilen diğer bir konu da daha önce kaleme alınmış meâllerdeki eksiklikleri zikretmektir. Meâl ve tercüme sahipleri önsöz veya giriş kısmında, kendi meâlinin özgünlüğünü ve meşruluğunu savunmak için kendinden önce kaleme alınan meâllerdeki, dil, üslûp, şekil ve anlam açısından var olan eksiklikleri gündeme getirmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılan tercüme ve tefsirlerin dilinin ağır olması, çok teferruatlı ve hurafeyle karışık bilgiler ihtiva etmesi sebebiyle onlardan istifadenin pratik olmadığı eleştirisi getirilmiştir. Çünkü bu tercümeleler ehil olmayan kişilerin kaleminden veya batıda yapılan Kur'an tercümelerinden kopya edilerek hazırlandığı iddia edilmiştir.¹⁷

Örneğin Çantay Kur'an'ın tercümesini yapmanın imkansız veya çetin olduğunu ifade ettikten sonra bu işe girişme sebebini önceki meâl ve tefsirlerdeki şu eksikliklere bağlar:

Gördüm ki "Tibyan" tefsiri ve "Mevakib" tercümesi gibi eski Türkçe eserler hem bugünün dilinden ve tercüme tekniğinden uzak, hem onlarda asılsız ve faydasız katmalar kucak kucaktır. Bugünün nesli bunları anlamaz, anlayanlar bulursa bile onlar zamanımızın ruhi ve hakiki ihtiyaçlarını doyurmaya asla yaramaz. Şu son yılların imzalı imzasız, "Kur'an tercümeleri" ne gelince; bunlar da ya hak dinimizin temellerine bomba yerleştirmekten zevk alan garazkar müsteşriklerin şeytani tercümelerini yahut bize ve gerçeğe uymayan batıl ve menfi düşüncesini dile getiren propaganda eserleridir. Onları ilmin ve hakikatin sınırları dışında tanısak el hak yeridir.¹⁸

Çantay yukarıda zikrettiği müsteşriklerin hazırladıkları Kur'an tercümelerinden kopya edilerek piyasaya sürülen eserlerin dışında kendisinden önce kaleme alınan beş tercüme hakkında da değerlendirmelerde bulunur. Yeni bir meâl yazmanın ve bunu da okuyucunun anlayabileceği bir dille olmasının gereğine vurgu yaparak kendi meâline duyulan ihtiyaca gerekçe yapar.

16 Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015, s. 15.

17 Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 7.

18 Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 7.

Çantay'ın bahsettiği eserlerden birincisi, Kazım Kadri'nin başında bulunduğu bir heyet tarafından kaleme alınan *Nûru'l-Beyân* adlı tercümedir. Bu eser tefsiri bir tercüme olduğu için tercümenin metne tam mutabık olmadığını söyler.¹⁹ Bu iddialar sebebiyle bu tercümeyle ciddi eleştiriler yapılmıştır.²⁰

Çantay kendinden önce kaleme alınan diğer meâllere ise şu eleştirileri getirir. Bu eksiklik ve kusurlardan dolayı yeni bir meâlin yazılmasının gerekliliği fikrinin kendiliğinden oluştuğuna dikkat çeker.

İsmail Hakkı İzmirli iki cilt olarak hazırladığı *Me'ânî-yi Kur'ân* adlı meâlde ilmin icaplarına riayet etmekte ise de ancak meâlde ne aslın ne de tercümenin lisan incelikleri üzerinde durmamıştır. Mehmed Vehbi Efendi ise *Hulasatu'l-Beyan* adlı eserinde hem eski dil kullanmış hem de izahları makul olmayan ifadeler içermektedir. Bereketzâde İsmail Hakkı'nın *Envâr-ı Kur'ân* ile Musa Kazım'ın *Safvetu'l-Beyân* adlı çalışmaları ise tamamlanmamıştır.²¹

Yine Çantay Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın tefsirinden ancak ilim erbabının istifade edebileceğini söyledikten sonra, meâl kısmının ise Yazır'ın bizzat kendisine aktardığı üzere, tefsir gibi kuvvetli ve akkın (açık, düzgün, pürüzsüz) olmadığını, daha doğrusu Yazır'ın meâllerin tercüme şeklini alıvermesinden korktuğunu, bu yola gitmeye pek rıza göstermediğini²² dile getirir.

Yaşar Nuri Öztürk; meâllerin hemen hemen tamamında dil problemi olduğunu zikrettikten sonra sözlerine şöyle devam eder: “Bu dil problemi, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır gibi büyük bir üstadın meâlinde, Arapça ve Farsça bilmeyenlerin anlamalarını zorlaştıracak kadar ağırdır. Bu ağırlığı ortadan kaldırmak için “sadeleştirme” adı altında yapılanlar ise bizce meâli Elmalılı'nın malı olmaktan çıkarmış bulunuyor. Ne kadar ehliyetle yapılırsa yapılsın, o sadeleştirmeler, ortaya çıkan meâli, bilimsel-akademik anlamda Elmalılı'nın eseri saymamıza engeldir.”²³

Türkçe meâllerin problemlili taraflarından biri de parantezlerle dolu olmasıdır diyen Öztürk sözlerini şöyle sürdürür. “Öyle meâller var ki, neredeyse üçte biri parantez içi ilavelerden oluşuyor. Bunları okurken insan, elinde olmayarak şu soruyu soruyor: “Acaba, bu kadar parantez gerekli miydi?” Altını çizdiğimiz bu noktanın, son derece önemli olduğuna en güzel kanıtlardan biri de üstad Elmalılı'nın meâlinde, paranteze hiç denecek kadar az yer vermesidir. Oysaki bu meâller, yüzlerce parantez içi cümleyle bizi meâl yazarının sübjektif kanaatlerine yönlendirmektedir. Allah kelamıyla aramıza girmektedir. İş bu kadarla da kalmıyor. Bazı meâller, parantez içi

19 Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 6.

20 Bu eleştiriler için bkz. Düccane Cündioğlu, “Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu”, *II. Kur'an Sempozyumu*, Bilgi Vakfı, Ankara 1996, s. 183.

21 Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 6-7.

22 Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I, 6-7.

23 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Meâli*, Önsöz, s. 9.

ilavelerini zamanla parantezi çözerek, ayet metnindenmiş gibi gösterebilmişlerdir. Niyet ne ölçüde iyi olursa olsun, bu son derece tehlikeli bir yoldur.”²⁴

Feyzli kendinden önce meâl yazarların eksikliklerini beş madde halinde tespit etmiştir. 1. Bazı meâllerde alışılmamış bir dil, bazısında ağır ve kapalı bir üslup kullanılmış, bu durum Allah'ın muradını anlamayı zorlaştırmıştır. 2. Açıklamaların çoğunun dipnot halinde oluşu meâllerden istifadeyi azaltmıştır. 3. Bazı meâllerde ayetler eksik bir anlatımla (kelime karşılığı olan manalarından ziyade) tercüme edilmiştir. 4. Bazı bilimsel bilgi ihtiva eden ayetler henüz kesinlik kazanmamış, hatta tenkit edilip ilmen çürütülmüş fikirlerle yorumlanmıştır. 5. Meâllerde çağın manevi hastalıklarına dair açıklamalarda bulunulmamıştır.²⁵

Meâllerdeki en önemli sorunlardan biri ve hatta birincisi önsözde ya da girişte nasıl bir yöntem kullanılarak hazırlandığına dair bilgilerin ya hiç olmayışı veya çok az oluşudur ki bu da sadra şifa kabilinden değildir. Ayrıca yöntem söylense bile metinde ona uyulmadığı yapılan araştırmalarda gözlemlenmektedir.²⁶

2.3. Meâllerde Kullanılan Kaynaklar

Önsöz veya girişlerde zikredilen bilgilerden birisi de meâli hazırlarken başvuru kaynaklarıdır. Bazı meâllerde kaynaklar alfabetik olarak verilirken, bazılarında ise giriş metninin içerisinde verilmiştir. Bazı meâllerde ise maalesef hiçbir kaynak zikredilmemiştir.

Bayraklı kendinden önce yapılmış, Muhammed Esed, Ali Özek, Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, Ömer Dumlu, Mehmet Çakır, Süleyman Ateş, Hüseyin Atay, Salih Akdemir ve Yaşar Nuri Öztürk'ün meâllerinden yararlandığını zikretmektedir.

Tekin, Elik, Döndüren ve İslamoğlu kullandıkları kaynakları alfabetik olarak meâlin son kısmında zikrederken, Mustafa Öztürk faydaladığı kaynakları neden seçtiğini giriş kısmında detaylı değerlendirmeler yaparak zikretmiştir. Feyzli, Yıldız, Yaşar Nuri Öztürk, ise hiçbir kaynak zikretmemiştir.

Meâllerde dikkat çeken önemli bir eksiklik te istifade edilen kaynaklar zikredilmekle beraber Arapça ve Türkçe'nin söz varlığına ve deyimlerine ait sözlüklerden yararlanılmamakta, bunun yerine daha önce yazılan tefsir ve meâllere yer verilmektedir. Kur'an kelimelerinin dilsel anlamlarını tespitinde sadece birkaç Arapça tefsir, Türkçe karşılıkları ise, Türkçe yazılan meâller esas alındığında her iki dilin imkanları kısmen göz ardı edilmektedir.²⁷ Ancak Akdemir giriş kısmında; Kur'an'ın Hz. Peygamber dönemindeki Arap dilinde indiğini, bu gerçeğin hiçbir zaman göz ardı edilmemesi ge-

24 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, s. 10.

25 Feyzli, *Feyzül-Furkân*, Önsöz, s. 2.

26 “Aziz Kur'an” a yönelik değerlendirmeler için bkz. Durmuş, *Kur'an'ın Türkçe Tercümelere “Aziz Kur'an” ve “İnsanlığa Son Çağrı” Örneği*, s. 192-195.

27 Yunus Ekin, “Etimolojik Anlamın Kur'an Çevirileri Açısından Konum ve Sınırları”, *Usul*, 2 (2014/2), s. 15.

rektiğine vurgu yapar. Daha sonra Arap dilinin sürekli bir değişim içinde olduğunu ifade eden Akdemir; “Kur’ân’ı Hz. Peygamber’in ve ashabının anladığı gibi anlama imkanımız var mıdır?” sorusunu şöyle cevaplar. “Hayati önem taşıyan bu soruya verilecek cevap ne yazık ki olumsuzdur. Çünkü; elimizde bulunan Arapça sözlükler bu amacı gerçekleştirmekten uzaktır. Üzücü olan, şu ana kadar İslam dünyasında bu boşluğu dolduracak hiçbir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Ama daha da üzücü olan birkaç araştırmacı dışında böyle bir sorunun varlığından haberdar bile olunamamasıdır.”²⁸

Ancak meâllere baktığımızda bazılarında kelime, terim ve deyimlere, geleneksel müfessirlerin verdikleri, Arap dili ve Kur’ân terminolojisi bakımından tutarsız ve zorlama görülen karşılıklar yerine, Arap dili lügatlerinin verdiği karşılıkların kullanıldığını,²⁹ bir kısmında ise lafızların sözlük ve ıstılah manalarının tespitinde daha önceki yorumlardan faydalandığını görürüz.³⁰

2.4. Meâllerin Farklılıkları

Meâllerin girişlerinde temas edilen konulardan bir diğeri meâli diğerlerinden ayıran özelliklerinin zikredilmesidir. Bazı meâl sahipleri kendi meâllerinde temayüz eden belirgin bir özelliği önsöz/giriş kısmında mutlaka zikretmişlerdir. Mesela, Kandemir-Zevalsiz meâllerinde diğer meâllerden farklı olarak ayetleri tefsir eden hadisleri zikrettiklerini ve bilimsel açıklamalara yer verdiklerini özellikle belirtmişlerdir. Döndüren ayetlerdeki mesajların daha önceki peygamberlere indirilen mesajlarla aynı olduğunu gösteren referansları Kitab-ı Mukaddesten gösterdiklerini, bu özelliğin başka meâllerde olmadığını, İslamoğlu ise ayetlerin anlamlarının tespitinde gerekçesini belirttiğini ifade etmişlerdir. Yaşar Nuri Öztürk parantez kullanmadığını belirtmişlerdir.

Elik’in hazırlamış olduğu meâlin mevcut meâllerde bulunmayan bir özelliği, her sûre ihtiva ettiği konulara göre kendi içinde bölümlere ayrılmış, her bölümü yansıtacak ara başlıklar kullanılmış olmasıdır. Böylece ana temaların okuyucu tarafından kolaylıkla takip edilmesi hedeflenmiştir. Anlatım kolaylığı sağladığını düşündüğü bu yöntem Arap dünyasında yapılan bazı çalışmalarda da (Hicazî ve Cabirî gibi) kullanılmıştır.³¹ Aslında bu özelliği Elik’ten önce yansıtan mütercimlerden birisi Ömer Rıza Doğrul’dur. Doğrul meâlinde ayetleri gruplandırmış ve her bir bölüme alt başlıklar koymuştur.

28 Akdemir, *Son Çağrı Kur’an, Giriş*, s. XIII.

29 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, s. 12.

30 Sadreddin Gümüş vd., *Kur’an-ı Kerim Metinsiz Meâli*, Önsöz, İpek Yayıncılık, İstanbul 2003, s. 2.

31 Elik, *Kur’an Mesajı Özlü Tefsir*, s. 25.

2.5. Meâllerde Kullanılan Yöntem ve Meâlin Özellikleri

Özellikle son dönemlerde kaleme alınan meâl ve tercümelerin önsöz/girişlerinde meâlde kullanılan yöntem ve meâlin belli başlı özellikleri açıklanmaktadır. İnceleyebildiğimiz kadarıyla önsöz/girişlerde ifade edilen meâllerdeki kullanılan yöntem ve özellikleri birkaç ana başlık altında toplayabiliriz.

2.5.1. Kullanılan Dil ve Üslup

Kur’ân meâllerinin önsöz/girişlerinde dile getirilen en önemli konuların başında dil problemi gelmektedir. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında gerçekleştirilen Türkçe meâllerde herkesin anlayabileceği sade bir lisanın,³² Türkler için tercüme yoluyla kısa ve faydalı, asrın diline ve ifadesine uygun, muğlak, ağır ve ağıdalı olmayan, kolay anlaşılabilen bir dilin kullanılacağı ifade edilmiştir.³³

Hemen hemen her meâlin girişinde dil ve anlatım problemlerinden şikayet edilmesine rağmen maalesef aynı hatalara düştüğü görülmektedir. Bu bağlamda meâllerin, dil ve üslup bakımından genel olarak tenkidi hak eden şu iki özelliği dikkatlerden kaçmamaktadır: Birincisi, Türkçenin imkânlarının yeterince kullanılamaması nedeniyle hedef kitleye Allah’ın muradının açık seçik olarak yansıtılamaması. İkincisi ise, Kur’ân lafzına müdahil olma endişesiyle lafza aşırı bağlı kalınarak anlamlandırılması. Her iki durumda Allah’ın “ne demek istediği” tam olarak yansıtılamamakta, meâllerdeki ifadeler de anlaşılmaz bir hal almaktadır.³⁴ Dilimize çevrilen meâllerin çoğu bu iki özellik bakımından dikkate değer eksiklik ve hatalar içermektedir.

Bu iki eksikliğe dikkat çeken Durmuş, Mustafa Öztürk’ün anlam ve yorum merkezli bir metotla yaptığı Kur’ân meâlini değerlendirdiği makalesinde bu meâl sayesinde bu eksikliklerin giderildiğini şu sözleriyle beyan etmektedir.

İşte atıfta bulunduğumuz her iki hususa dikkat edilerek özenle hazırlandığına okuyarak kani olduğumuz bu meâlin en önemli özelliği, hemen herkesin son derece kolay bir şekilde okuyup anlayabileceği bir dil ve üslûba sahip olmasıdır. Bu bağlamda, mevcut meâllerin pek çoğunun harfi harfine tercüme gayretiyle hazırlanmış olması nedeniyle bozuk bir Türkçeye sahip oldukları, dolayısıyla açıklamalarını ister istemez sıkıcı bir metin haline getirdikleri ortadadır. Oysa Kur’ân’da kuru, zevksiz, duygusuz ve sadece didaktik bir dil değil, çoğu zaman lirik ve özellikle kıssalarda epik bir dil ve üslup hâkimdir. Bu çarpıcı dili, meâle yansıtmaya çalışmak son derece önemlidir. Bu meâlde hedef dil Türkçenin oldukça başarılı bir şekilde kullanıldığını söyleyebiliriz. Özellikle cümle bağlantıları, kimi deyim ve ifadelerin Türkçedeki karşılıkları, zarfların sözün akışına göre anlamlandırılması yerli yerindedir.³⁵

32 Süleyman Tefvik, *Terceme-i Şerife Türkçe Kur’an-ı Kerim*, İstanbul 1926, s. 4.

33 Kadri, *Nûru’l-Beyân*, Önsöz, I, 1.

34 Zülfiakar Durmuş, “Mustafa Öztürk’ün “Kur’an-ı Kerim Meâli” İsimli Eserinin Analizi”, *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bahar 2010/ 1(1), s. 80.

35 Durmuş, *Mustafa Öztürk’ün “Kur’an-ı Kerim Meâli” İsimli Eserinin Analizi*, s. 80.

2.5.2. Anlamın Tespitinde Yöntem

Kur'an Arap yarımadasında yaşayan Arap toplumuna 610-632 yılları arasında kendi dillerinde inmiş sözlü bir hitaptır. Bu sebeple Kur'an'ı sağlıklı ve doğru bir biçimde anlamamanın en temel şartlarından biri ve belki de en önemlisi vahyin nazil olduğu süreci, ilk hitap çevresini ve o toplumun dilini, kültürünü, örf ve adetlerini, inanç ve sosyal yapısını dikkate almaktır. Keza sağlıklı bir Kur'an çevirisinin imkanı da öncelikle bu olguyu göz önünde bulundurmaya bağlıdır.³⁶ *Kur'an Yolu* isimli meâlde aynı gerekçe şöyle ifade edilir.

Bu çalışmada ayetlerin meâlleri ve yorumları verilirken öncelikle onların indirildiği dönemdeki manalar, yani hitap ettiği ilk toplumun ilahi mesajlardan anladıkları veya bu mesajın onlara anlatmak istedikleri tespit edilmeye çalışılmış; bunun için imkan ölçüsünde o toplumun dili, kültürü, inançları ve telakkileri, dünya görüşü, sosyal yapısı ve ilişkileri gibi faktörler dikkate alınmıştır. Bununla birlikte Kur'an'ın ilk muhataplarına verdiği bilgiler, açıklamalar, yönelttiği eleştiriler, uyarılar, getirdiği düzenlemeler aynı zamanda evrensel anlam, değer ve amaçlar taşıdığından, olabildiğince bunları da ortaya koyan yorumlar yapılmıştır.³⁷

Kur'an ayetlerini doğru anlamak için mutlaka indiği ortamda nasıl anlaşıldığına bakmak gerekir. Ancak Kur'an mesajı evrensel olduğu için bugünün insanına hitap ettiğini de unutmamak gerekir. Dolayısıyla tercümelemede mümkün merteye bugünün insanının anlayacağı bir dil ve üslubu kullanmak gerekir. Bu konuya dikkatlerimizi çeken Elik, bazı gerekçeleri sıraladıktan sonra şöyle demektedir: "Biz bu ve benzeri gerekçelerden yola çıkarak, Kur'an'ın lafızlarını birebir çevirmediğimiz. Her bir ayetin inzal edildiği ortamda nasıl anlaşıldığını ve uygulandığını anlamaya, vardığımız anlamı da, Türk okuyucusunun en doğru şekilde anlayabilmesi için olabildiğince sade bir dille ifade etmeye çalıştık. Yaptığımız çevirinin, ayetin lafızlarıyla birebir örtüşmesine değil, oradan anlaşılan manayı en doğru şekilde yansıtmaya önem verdik. Bir cümleyi bir paragrafta, bir paragrafı bir cümle ile karşıladığımız oldu."³⁸

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi kelime ve kavramların anlamlarının tespiti üzerine ısrarla duran Akdemir kavramların kök anlamlarının tespitinin önemli olduğunu, ama maalesef bunları ortaya koyan sözlüklerin ve çalışmaların olmadığını söylediğini ifade etmiştik. Bu sebeple kavramların anlamlarının tespitinde semantik analiz çalışmalarının mutlak yapılması gerekmektedir.

Mustafa Öztürk de anlam takdirinde İslam'ın ilk asırlarda ortaya konan görüş ve yorumlarına özel bir önem atfetmiş, bunun sebebinin de Kur'an'ın konuşmadığı konularda konuşurmanın düpedüz bir tahrif olduğunu ifade etmiştir.³⁹

36 Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Sunuş, s. 13.

37 Hayreddin Karaman vd., *Kur'an Yolu Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Önsöz, Ankara 2014, s. V.

38 Elik, *Kur'an Mesajı Özlü Tefsir*, s. 22.

39 Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meâli Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, s. 14.

2.5.3. Parantez Kullanımı

Meâl ve tercüme yapmanın ana gayesi, Kur’ân ayetlerini başka bir dilde doğru ve anlaşılır şekilde ifade etmektir. Bu anlamda ayetlerin okuyucunun anlayamayacağı şekilde kapalı ve muğlak bırakılması kabul edilemez; aksi takdirde meâl ve tercüme yapmanın anlamı kalmaz. Ayetleri her durumda (parantez, dipnot veya ilave açıklamalarla) anlaşılır kılmak özellikle gayb konularında müteşabih bir dil kullanan bir metin için hayati öneme sahiptir.⁴⁰ Kur’ân’ın müteşabih bir dil kullanması nedeniyle metne sadık kalmak için harfî (motamot) bir tercümeden ziyade, anlam ve yoruma dayalı bir meâlin yapılması, bunun da ötesinde bazı konulara açıklık getirmek için açıklama ve izahlara mutlaka başvurulması gerekir.

Diğer metin çevirilerinde pek rastlanmayan, ancak Kur’ân meâllerine özgü bir yöntem olarak karşımıza çıkan parantez yönteminin ardında yatan düşünceyi irdelediğimizde, çevirisi yapılan metnin Kur’ân oluşunun ve onun kutsallığının mütercim üzerine yüklediği mesuliyet duygusunun büyük bir etken olduğunu görmekteyiz.⁴¹ Bu mesuliyet duygusunu ve metne sadakati meâllerin süslü olma temayülüne feda eden Hasan Basri Çantay’da görmekteyiz. Çantay’ın meâli; dili bugünün yaşayan dili olan, hurafe ve uydurmalara yer vermeyen, tefsir kitaplarının özlü bilgilerini ihtiva eden bir meâl olup, en önemli özelliği muhtelif manalardan tercihe şayan olanı metnin içerisinde diğerlerini dipnotta bulundurmasıdır. Kur’ân’ın metninde bulunmayan kelimeleri, sırf tercümeyi süslemek için meâle yamamayan, metne tam sadakati, meâllerin süslü olması temayülüne feda etmemektedir. Metinlerin haricindeki ya muteber tefsirlerin pek kısa beyanlarını yahut manaların çok muhtasar tavzihlerini ekleme mecburiyetinde kalınca bunları parantez içinde göstermektedir. Metinde ayetlerin meâllerini ve bunların izahlarını yazarken her klişeye gelişigüzel uymayarak aklını ve fikrini Arap dilinin ve edebiyatının derinlikleri içine daldırarak hakikat cevherlerini oradan almaktadır. Kur’ân’ın ulvî ve ilahî maksatlarını ifade etmekte vahyi en iyi anlayıp anlatan Peygamberimizin hadislerine müracaat etmektedir. Kelime ve terkiplerin dilimizdeki karşılıklarını bulmak için azami gayret göstermektedir.⁴²

Aynı endişe, Süleyman Ateş’in meâline yazdığı giriş kısmında şu ifadelerle dile getirilmektedir: “Bir kısım tercüme de hayli tasarruflarla yapıldığından aslından uzak düşmüştür. Başka kitapların tercümesinde belki tasarruf yapılabilir, ama ilahi vahyin tek harfinde nice manalar gizlidir. Bir harfin atılması, mananın hatta hükmün değişmesine sebep olur. Bundan dolayı Kur’ân-ı Kerim’in tercümesinde tasarruf ya-

40 Gıyasettin Arslan, “Türkçe Kur’ân-ı Kerim Meâllerinde Hedef Dilin Önemi”, *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8 (2003), s. 28.

41 Zekeriya Pak, “Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Açısından Yol Açtığı Problemler”, *Kur’ân Meâlleri Sempozyumu, Eleştiriler ve Öneriler*, Ankara 2007, II, 442.

42 Çantay, *Kur’ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, Önsöz, I, 8.

plamaz. Kelimeler arasında açılan parantezler, ayetin lafzında olmayıp söz geliminde bulunan anlamları içermektedir.”⁴³

Böyle bir sorumluluk duygusu mütercimleri, Kur’ân çevirisinde, diğer metin çevirilerinden farklı bir yöneme yöneltmekte ve onları asıl metnin lafızlarına aşırı bağlı kılmaktadır. Lafızlara bağlılık ise çoğu zaman anlamın aktarımı önünde bir problem teşkil etmekte ve bu problemin giderilmesi amacıyla da parantez içi eklemeler devreye sokulmaktadır.⁴⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarında meâllerde harfi tercüme yerine tefsiri tercüme tercih edildiğinden, metinde olmayan ancak cümleyi ve anlamı tamamlayan veya açıklayan ifadeler mütercimler tarafından eklenmiştir. Bu eklemelerin metinde olmadığını manayı belirgin ve anlaşılır kılmak için zorunlu olarak yapıldığını belirtmek için parantez içerisine alınmıştır. Daha sonraki meâllerde de bu durum devam etmiştir. Parantez kullanımına ciddi itiraz Yaşar Nuri Öztürk’ten gelmiştir. Parantez içi ilavelerin kaçınılmaz bir zorunluluktan doğduğunu öne süren yaklaşımlara katılmadığını, parantez içi eklemelerin bir kısmının, Arap dilinin cümle yapısı bakımından çeviride doğal olarak kullanılacak ifadeler olduğunu belirtmiştir. Elmalılı’nın meâlinde, paranteze hiç denecek kadar az yer verdiğini dile getiren Öztürk kendisinin de parantez kullanmadığını belirtmiştir.⁴⁵

Meâlinde tek parantez dahi kullanmadığıyla övünen Öztürk, birden fazla anlamı olan kelime ve terimlerin anlamlarının sadece birini değil, tümünü verdiğini ve bunların arasını da bölü/eğik çizgisi (/) ile belirttiğini ifade etmektedir.⁴⁶ O, ayetlerde yer alan ve birden fazla anlama gelen kelime ve deyimlerin tercümesinde, sadece tek bir anlamı vermenin, hem ayetlerin kapsamını daralttığını, hem de okuyucuyu sadece belli anlamlara yönlendirdiği gerekçesiyle yanlış veya eksik olduğunu düşünmektedir.⁴⁷ Bu ise parantez kullanımını dolaylı yollardan delme girişiminden başka bir şey değildir. Çünkü Kur’ânda çok anlamlı kelimelerin anlamlarının hepsi aynı ayette ifade edilmemiştir. Siyak sibaktan ve karinelere hareketle bir anlamın kullanıldığını tespit etmek ve onu kullanmak gerekir. Diğer anlamlar ise farklı yorumlardır. Dolayısıyla yorumu parantez veya bölü işareti kullanarak ifade etmek gerçeği değiştirmez. Nitekim Cündioğlu “parantezsiz meâlin eleştirisi” başlığı altında verdiği şu örnekten hareketle bu iddiayı eleştirmektedir. Bu iddianın doğru olup olmadığını anlamak için Öztürk’ün yaptığı şu ayetin çevirisine bakmak yeterlidir, diyen Cündioğlu sözlerine şöyle devam eder: “Öztürk ayeti parantez kullanmadan şu şekilde tercüme etmiştir. “*İnsanı embriyodan/ilişip yapışan bir sudan/sevgi ve ilgiden yarattı*” (‘Alak,

43 Süleyman Ateş, *Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Giriş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts., Önsöz, s. 3.

44 Pak, “Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Açısından Yol Açtığı Problemler”, II, 442.

45 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Önsöz, s. 9.

46 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Önsöz, s. 12.

47 Muammer Erbaş, “Yaşar Nuri Öztürk’ün Meâli Üzerine Bir Değerlendirme”, *Kur’ân Meâlleri Sempozyumu, Eleştiriler ve Öneriler*, Ankara 2007, I, 506.

96/2). Burada Öztürk, bir kelimeyi, bir cümleyi bir ‘anlam yığını’ ile karşılamış ve üstelik çevirisini, “yorumlardan arındırdığını” iddia etmiştir. Oysa “parantezsiz meâl” iddiası sözde bir iddiadır ve aradaki fark parantez işareti yerine, eğik çizgi işareti kullanılmaktan ibarettir. Çünkü eğik çizgilerle gösterilen anlamların birincisi (embriyo) bilimsel tefsirin yorumu, ikincisi (yapışkan su) klasik tefsirlerimizin yorumu, üçüncüsü (sevgi ve ilgi) ise işâri (simgesel) yorumdur.”⁴⁸ Tek bir ayet örneğinden bile Öztürk’ün yorumsuz bir meâlden söz etmesinin ne kadar hakikatten uzak olduğunu görmek mümkündür.”

Bazıları ise meâllerinde çok hoş görünmediğini bildikleri halde bolca parantez içi kelime ve cümle kullandıklarını ifade etmişlerdir.⁴⁹ Çünkü parantez kullanımının zorunlu olmasının haklı sebeplerinin olması yanında en az onun kadar önemli olan bir husus da, çeviri metinde anormal derecede çok parantez kullanımı okuyucuyu yormakta, onun canını sıkmakta ve konuyu dağıtmaktadır. Ancak parantez yerine bölü/eğik çizgisini (/) kullanarak bu sorunun çözüldüğünü iddia etmek gerçekçi değildir. O halde şu soruları kendimize sormamız gerekecektir. Parantezleri kullanmalı mıyız, kullanmamalı mıyız? Kullanacaksa nasıl ve ne derece kullanmamız gerekir? Konuyu sağlam bir zemine oturtmak için başta parantezlerin niçin gerekli olup olmadığının sorusunu kendimize sormalıyız? Ama ondan da önce parantez kullananların buna neden o kadar çok gerek duyduklarını araştırabiliriz. Her ne kadar meâl yazarlarının çoğu anlamına göre (mefhumî) tercümeyi savunduklarını söyleseler de uygulamada harfî tercüme yapmaktan kendilerini alamamaktadırlar. Harfî tercümenin yetersizliğini görünce bu eksikliği telafi etmek için parantezlerden, ayraçlardan ve bazen de gereksiz yere dipnotlardan yararlanmaktadırlar.⁵⁰

Oysaki tercümelerde, parantez içerisinde kelime eklemek ve dipnotlarında kısa açıklamalar yapmak çoğu zaman zaruret halini almaktadır. Çünkü Kur’ân’ın anlatım ve üslûp özelliklerinden birisi hazif olgusu, bir diğeri zamirleri çok kullanmasıdır. Diğer bir özelliği de bazı ayetlerin bir olay, bir soru veya bir sebep üzerine indirilmiş olmasıdır. Yani metnin dayandığı ve metinde belirtilmeyen bir arkaplanı vardır. Bunların çözümü ancak meâlde parantez ve dipnotta açıklamalar yapmakla mümkündür. Hiç parantez ve dipnot kullanmadan meâl yazdığını iddia eden bazı ilim adamları, maalesef bu söylediklerini gerçekleştirememiş, şeklen paranteze yer vermemekle beraber -Yaşar Nuri Öztürk’te olduğu gibi-, Kur’ân’ın metninde olmayan kelimeleri fazladan tercümeyle eklemişlerdir. Bu da parantez kullanmaktan daha riskli olmuştur.⁵¹

48 Cündioğlu, *Kur’an Çevirilerinin Dünyası*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005, s. 158-159.

49 Abdulkadir Şener vd., *Yüce Kur’an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2014, s. 9.

50 Halil Hacimuftüoğlu, *Kur’an Tercümeğinde Yöntem Sorunu*, İz yayıncılık, İstanbul 2008, s. 229.

51 Osman Cilacı, “Tercüme Teknikleri Açısından Meâllere Genel Bir Bakış”, *Kur’an Meâlleri Sempozyumu, Eleştiriler ve Öneriler*, Ankara 2007, I, 26.

Parantez konusunda görüş serdedenlerden birisi de Muammer Erbaş'tır. Öztürk'ün meâlini değerlendirdiği bir makalesinde bu konuda şunları söylemektedir: “Müellif parantez kullanımına haklı olarak karşı çıkmışsa da, şu bir gerçek ki, meâllerdeki bu kullanım, tamamen keyfi olmayıp, belli zaruretlerden kaynaklanmıştır. Zira sûrelerde ele alınmaya başlanan hususlar, sonraki ayetlerde çoğu zaman zamirler kullanılmak sûretiyle öncesine yapılan atıflarla sürdürülmekte, dolayısıyla bu ayetleri tercümede en azından bu zamirlerin açılması gerekebilmektedir. Meâl sahipleri de, ayetlerdeki bu zımnî ifadeleri açabilmek için paranteze başvurmuştur. Yazarımız ise, bu tür gizli failer ve işaret isimlerinin parantez içinde verilmesini gereksiz, hatta yanlış gördüğü için, bunları doğrudan açarak anlam vermiştir.”⁵²

Esed'in meâlini Türkçeye çevirenler parantezsiz meâl yapılamayacağını sebeplerinden birisini şöyle açıklamaktadır:

Kur'an'ın anlamını, aynı *veciz* tarzda işlemeyen bir dile çevirmek için, aslında bulunmayan -özellikle açıkça belirtilmeyen- düşünce bağlantıları mütercim tarafından parantez içi eklemeler ile gösterilmelidir. Bu yapılmadığı takdirde söz konusu Arapça ifade, tercüme edilmekle bütün anlamını kaybeder ve çoğu zaman anlamsız bir kelimeler yığını haline gelir.⁵³

Diğer bir konu da parantez kullanmanın zorunlu olduğunu kabullenen bazı meâl yapanların bu parantezlerin metnin akıcılığını bozmayacak şekilde kullandıklarını iddia etmeleridir. Bazı meâllerde açıklanması gereken hususların parantez içinde verildiği, ancak bu parantezlerin metnin akıcılığını bozmayacak şekilde düzenlendiği ifade edilmiştir. Örneğin bir meâlde bu durum şöyle izah edilmiştir. “Ayetlerin meâli verilirken, bu kısımlar, ihtiyaca göre parantez içi açıklamalarla verilmeye çalışılmış, ancak parantezlerin, cümlelerin akıcılığını engellemeyecek şekilde olmasına gayret gösterilmiştir.”⁵⁴ Bazı meâllerde ise parantez kullanılmadan metin dışı ilavelerin bold karakteriyle verildiği⁵⁵ ifade edilmiştir. Metin dışı ilavelerin bold şeklinde verildiği meâller ise Mahmut Kısa ve Mustafa Yıldız'a aittir. Yıldız bu uygulamasının gerekçesini şöyle açıklamaktadır.

Cümlede çevirinin akışını bozmamak için, parantez yerine bold (koyu siyah) karakter kullandık. Ayet metninde geçen kelimeler normal fontla; bizim tefsir mahiyetinde yahut cümlenin akışını sağlamak için eklediğimiz kelimeler bold olarak dizildi. Ancak bu, kelimenin cümle içerisindeki konumu esas alınarak değil, sadece kelime düzeyinde uygulandı. Örneğin, “İşin gerçeği, onlardan bir grup Allah'ın

52 Erbaş, “Yaşar Nuri Öztürk'ün Meâli Üzerine Bir Değerlendirme”, I, 504.

53 Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı: Meâl-Tefsir*, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996, s. XXV.

54 Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, Takdim, s. 12,

55 Mustafa Yıldız, *Son Mesaj Kur'an-ı Kerim ve Gerekçeli Türkçe Meâli*, Çıra Yayınları, İstanbul 2013. Önsöz, s. XIII,

kelamını dinliyorlar, ancak –onun **ne demek istediğini** anladıktan sonra- **anlamını** bile bile çarpıtıyorlar.” (Bakara, 2/75) cümlesinde tefsir mahiyetinde bizim eklediğimiz “**ne demek istediğini**” kelime grubu, bulunduğu yer itibariyle cümlenin orijinal yapısını bozarken, “**anlamını**” kelimesi bu haliyle yapıyı değişime uğratmamaktadır. Eğer biz burada karakter farklılığını “...onu(n **ne demek istediğini**) anladıktan sonra...” şeklinde vurgulasaydık, bold kısımlar okunmadığında cümlenin orijinal yapısı ortaya çıkacaktı. Ancak böylesi bir karakter ayırımının okumayı zorlaştıracığını ve her zaman ve her yerde kolay uygulanamayacağını dikkate alarak, ayırımı harfler düzeyinde değil kelime düzeyinde yaptık. Bu yüzden çevirideki normal ve bold karakterler birbirinden orijinal metindeki motamot yeri itibariyle değil, kelime düzeyinde var olup olmamasına göre ayrılmaktadır. Ancak cümlelerin akıcılığını sağlamak vurgusunu artırmak için zaman zaman daha serbest bir anlatıma başvurduk. Bu da ister istemez bu tür ayırımı kaçınılmaz olarak pek çok cümlede belirsizleştirdi.⁵⁶

Meâllerde farklı amaçları gerçekleştirmek için parantez kullanımı da vardır. Mesela Ustaosmanoğlu meâlinde parantez kullanımının gerekçesini, “kuru kuruya yapılan tercümenin faydasından çok zararının olduğunu, Ehl-i sünnet ulemasının görüşlerini parantez aralarında özellikle belirtilmesine özen gösterdikleri” şeklinde açıklamıştır.⁵⁷ Bu anlayış Kur’ân’ın nüzûlünden çok sonra ortaya çıkan belli bir mezhebin görüşlerini ayetlerin kesin yorumuymuş gibi bir izlenimi taşıma endişesi vardır. Ancak mütercim bir kelimenin veya cümlenin birden fazla anlamı varsa, o zaman ikinci veya üçüncü anlamı, bölü/eğik çizgi (/) işaretiyle metinde farklı yazı şekliyle (renkli ve italik olarak) belirttiğini ifade etmektedir.

2.5.4. Ayetler Arası İrtibat ve Referanslar

Kur’ân tefsirinin kaynakları arasında ilk sırayı hiç şüphesiz, yine Kur’ân’ın kendisi alır. Kur’ân’ın Kur’ân’la tefsiri, başka bir ifadeyle Kur’ân’ın kendi iç bütünlüğü içinde anlaşılması gerçeği, İslam’ın başlangıcından beri bilinen ve yeri geldikçe alimler tarafından önemi vurgulanan bir husustur.⁵⁸ Hz. Peygamber de bu tür tefsirin ilk örneklerini vermiş ve bu örnekleriyle, Kur’ân’ı yine Kur’ân’la anlamanın gereğine işaret etmiştir.⁵⁹ Sahabe başta olmak üzere daha sonra gelen müfessirler de Kur’ân’ı, hep Kur’ân’la tefsir edegelmişlerdir. Görebildiğimiz kadarıyla, Kur’ân’ın kendine has üslûbu ve bilinen tertibi, zaten onun, kendi bütünlüğü içinde anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır.⁶⁰ Çünkü Kur’ân’da bir yerde mücmel olarak bildirilen bir konu başka bir ayette mübeyyen olarak zikredilmiş, bir ayette mutlak olarak zikredilen bir ifade

56 Yıldız, *Son Mesaj*, Önsöz, s. XIII.

57 Ustaosmanoğlu, *Kur’ân-ı Mecîd Tefsirli Meâli*, Önsöz, s. 2.

58 Subhi Salih, *el-Mebâhis fi’ulûmi’l-kur’ân*, Daru’-İlm, Beyrut 1981, s. 299-312, Muhammed Hüseyin ez-Zehebî, *et-Tefsîr ve’l-müfessirûn*, Daru’l-kütüb’l-hadise, Beyrut 1976, I, 38.

59 Halis Albayrak, *Kur’ân’ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule yayınları, İstanbul 1992, s. 11.

60 Albayrak, *Kur’ân’ın Bütünlüğü Üzerine*, s. 12.

başka bir yerde mukayyed olarak ifade edilmiştir.⁶¹ Bu sebeple Kur'ân ayetlerinin diğer ayetlerle irtibatının kurulması şarttır. Özellikle son dönemlerde yapılan meâller ayeti açıklayan diğer ayetlere referansta bulunmuşlardır. (Tekin, Döndüren, Feyizli, Elik) Meâllerde ayeti açıklayan diğer ayetlere metnin sonunda referans verilirken, Tekin'in meâlinde bu referanslar meâline yaptığı ve ayrı bir cilt olarak yayınladığı *Luğatli Tefsiri Meâl'in Eki* kitabında Ayetler Arası İrtibatlar ve Dipnotlar başlığı altında ayrı verilmiştir.⁶²

Tefsir usûlünde bilindiği üzere Kur'ân'ı tefsir etmek isteyen insanın yapacağı ilk iş, ayeti açıklamaya yardım eden diğer ayetleri bulmaktır. Okuyucu ayet meâllerini takip eden ayetlere başvurmakla tefsirin başta gelen malzemesini elde etmiş olacaktır. Böylelikle anlaşılması güç ayetleri yine konuyla ilgili diğer ayetleri de vererek okuyucunun anlamasına yardımcı olmakta, bir nevi Kur'ân'ı yine Kur'ân'la tefsir etmektedir.⁶³

Kur'ân'ı açıklayan ikinci referans kaynak hadîslerdir. Hz. Peygamber'in Kur'ân'ı tebliğ görevinin yanında tebyîn (tefsir ve yorum) ve ayetlerin hükmünü pratikte uygulama görevi vardır. Bu sebeple bazı meâllerde ayetleri açıklayan hadîslere yer verilmektedir. Kandemir&Zevalis meâllerinin bu özelliğinin kendilerine has olduğunu, bu özelliğin diğer meâllerde bulunmadığını söyleseler de Döndüren'in "ayetlerin başka ayetlerle olan bağlantısı kurulmuş ve o ayetlerle ilgili hadîslere yer verilmeye çalışılmış"⁶⁴ ifadesinden bu özelliğin bu meâlde de olduğu anlaşılmaktadır.

Referans gösterme konusunda diğer bir husus da Kitab-ı Mukaddes'in ifadelerine yapılan atıflardır. Bu konuda Döndüren, Avrupa ülkeleriyle ilişkilerin giderek gelişmesi dikkate alınarak, karşılaştırma amacıyla Kitab-ı Mukaddes'e referansta bulunduğunu⁶⁵ söylemektedir.

2.5.5. Dipnot ve Gerekçe

Kur'ân meâllerinde tefsir ve yorumu gerektiren bazı açıklamalara gerek duyulduğu görülmektedir. Bazı meâller bu açıklama ve izahları metnin bitiminde daha küçük puntolu şekilde verirken (Kazım Kadri, Mustafa Öztürk), bazı meâller dipnot şeklinde vermektedir (Çantay, Döndüren, Elik). Dipnotlardaki bilgiler bazı meâllerde çok ve ayrıntılı olmasına rağmen (Çantay, Döndüren, Elik), bazı meâllerde yok denecek kadar azdır (Piriş). Bazı meâllerde ise bu dipnotlardaki bilgilerin kaynakları da belirtilmiştir (Çantay, Elik, Mustafa Öztürk). Yıldız ise Son Mesaj adlı meâlinde

61 Zehebi, *et-Tefsir ve'l-müfessirîn*, I, 38.

62 Bkz. Ahmet Tekin, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Luğatli Tefsiri Meâl'in Eki*, Kelam Yayınları, İstanbul 2015, s. 122-165.

63 Mehtap Yıldırım, *Cumhuriyet Dönemindeki Meâl Çalışmalarında Değişim Süreci*, Basılmamış Y.L. Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2009, s. 7.

64 Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2006, Önsöz, s. VI.

65 Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı*, Önsöz, s. VI.

çok gerekmedikçe dipnotta tefsiri açıklamalar yapmadığını, ancak ilgili ayetin önceden geçmiş veya sonra gelecek olan bir ayetle ilgisini kurmak ve manayı yerli yerine oturtmak için kullandığını ifade etmiştir.⁶⁶

Bazı meâllerde bu dipnotlarda ayetlere verilen farklı anlamların gerekçeleri belirtilmekte,⁶⁷ bazı meâllerde ise ansiklopedik bilgiler yer almaktadır. Mesela; Döndüren meâlinde dipnotlara hassasiyet gösteren birisidir. Dipnotlarda kavramlarla alakalı ansiklopedik madde niteliğinde açıklamalara yer verdiğini belirtmiştir. Özellikle ahkâm ayetlerinin açıklamalarında uzmanlık alanı olması hasebiyle geniş yorumlara yer verdiğini⁶⁸ ifade etmiştir.

Sülün'ün hazırlamış olduğu meâlde ise dipnotlar metnin sonuna konulmuştur. Toplam 184 dipnotta genelde ayetlerde geçen kavramlar açıklanmıştır. Dolayısıyla bu dipnotlar adeta bir kavram sözlüğünü andırmaktadır.⁶⁹

3.Kur'ân Meâllerinde Girişlerin Önemi ve Bazı Öneriler

Kur'ân meâllerindeki giriş kısımlarının önsözden ayrı olarak düşünülmesi ve detaylı olması gerekmektedir. Çünkü Kur'ân tedrîci olarak nazil olmuş, daha sonra bugünkü tertipe cem edilmiştir. Kur'ân sözlü hitabın özelliklerini taşıyan yazılı bir metin hüviyetine sahiptir. Kendine has üslûp ve özellikleri olan bir kitaptır. Bu sebeple meâllerin giriş kısmında Kur'ân şekil, üslûp ve dil açısından okuyucuya tanıtılmalıdır. Meâlden azami derecede istifade etmek için bir meâl okuma kılavuzu hazırlanmalıdır. Örneğin, Murat Sülün, meâlinin baş tarafında meâlden azami derecede faydalanmayı sağlayacak bilgiler vermiştir.⁷⁰ Yine Mehmet Yaşar Soyalan'ın *Kur'ân Meâli Okuma Kılavuzu* adlı eseri bu konuda yazılmış faydalı eserlerden biridir.⁷¹

Kur'ân meâllerine baktığımızda son zamanlarda yazılan birkaç meâl hariç çoğunda giriş bölümü yoktur. Girişte olması gereken bilgiler çok kısa bir şekilde ya önsöze sıkıştırılmış, ya da hiç bahse konu edilmemiştir. İlk dönem meâllerden olmasına rağmen Ömer Rıza Doğrul meâline beş bölüm halinde bir giriş yazarak önemli bir görevi ikmal etmiştir. Daha sonraki meâllerde bu genişlikte bir giriş bulunmamaktadır.

Bir meâlde Kur'ân ve meâl konusunda bilgi verecek bir giriş kısmının olması gerektiği kanaatindeyiz. Buna dair bazı teklifler sunmak istiyoruz.

Girişte meâlin özellikleri, kendinden önceki meâllerdeki eksikliklerin tespiti ve bu eksikliklerin giderilmesine yönelik çalışmaları ve yararlandığı kaynakları zikretmesi gerekir.

66 Yıldız, *Son Mesaj*, Önsöz, s. XIV.

67 İslamoğlu, *Hayat Kitabı Kur'ân Gerekeçeli Meâl-Tefsir*, Giriş, s. XIX.

68 Döndüren, *İnsanlığa Son Çağrı*, Önsöz, s. VI.

69 Sülün, Murat, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012, s. 620-663.

70 Bkz. Murat Sülün, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Kur'ân Okumaya Başlarken, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012. Bu bölümü, mütercim *Kur'ân Kılavuzu Mutlak Gerçeğin Sesi*, Ensar Yay., İstanbul 2011 adlı eserinden uyarladığını ifade etmektedir.

71 Mehmet Yaşar Soyalan, *Kur'ân Meâli Okuma Kılavuzu*, İşaret yayınları, İstanbul 2015.

Kur'ân'ın inişi, dil, muhteva, üslûp, tertip açısından özellikleri zikredilebilir. Kur'ân okuma biçimleri (Nüzûl sırasına, konulu veya tertibe göre okuma), meâl okuma ve meâlden doğru bir şekilde yararlanabilmek için yapılması gereken hazırlıklar belirtilebilir. Kur'ân'ı okuma ve anlamının ve hayatımıza uygulamanın önemi üzerinde durarak; Kur'ân'ın lafız, mana ve tarihi ile ilgili ilimler hakkında kısa ve özlü bilgiler verilebilir.

Sonuç

Kur'ân'ın kullandığı dil, anlatım ve üslûp özelliklerini harfi tercümeyle ifade etmek zor olduğu için Kur'ân'ın tefsiri tercüme dediğimiz, meâlleri yapılmıştır. Bu da ister istemez ayetlerin nüzûl sebeplerini, yani indiği ortamın arka planını, iniş seyrini, indiği toplumun inanç, sosyal yaşam, kültür, örf ve adetlerini bilmemiz yanında, Kur'ân'ın bahsettiği iman, ibadet, ahlak ve ahiret hayatı gibi temel konularda bilgi sahibi olmamızı gerektirir. Kur'ân'ın tertibi, olayları sunuş tarzı, dil ve üslûpla alakalı teknik bilgiler hakkında da malumat sahibi olmak önemlidir. Bunları okuyucuya doğru bir şekilde anlatmanın yolu meâllerin giriş ve ek kısımlarının Kuran'dan istifadeyi kolaylaştıracak şekilde yapılmasıyla mümkündür.

Bazı meâllerin giriş kısımlarını incelediğimizde muhtevasının yeterli olmadığı görülmektedir. Ancak Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yapılan meâllerde gerek tercüme tekniği açısından gerekse giriş kısımlarının muhtevasının geliştirilmesi noktasında iyileşmeye doğru giden bir eğilimin olduğu da gözlemlenmektedir.

Meâllerin giriş kısımlarına baktığımızda tartışılan konuların beş ana başlık altında toplandığını tespit ettik. 1. Meâllerin yazılmasındaki amaç konu edinilmiştir. Bu başlık altında mevzubahis edilen amaçların temelde anlaşılır, kolay bir dil ve üslûp, manayı doğru şekilde aktarmak, yeni tercüme tekniği ve kuramlarından yararlanmak ve Kur'ân'ın indiği ortamdaki manayı tespit etmek şeklinde olduğu anlaşılmaktadır. 2. Her bir meâl kendinden önceki meâllerdeki mevcut eksik, kusur ve hataları tespit etmiştir. 3. Meâllerin giriş kısmında genellikle kullanılan kaynaklar verilmeye çalışılmıştır. 4. Her meâl sahibi giriş kısmında diğer meâllerden farklı özelliklerini vurgulamıştır. 5. Meâllerin giriş kısmında her meâl sahibi kullandığı yöntemi ve meâlinin özelliklerini anlatmıştır. Bu ifade edilen yöntem ve özellikleri de şu başlıklar altında topladıklarını tespit ettik. a. Meâlde kullanılan dil ve üslûp özelliği ifade edilmiştir. b. Anlamın tespitinde kullanılan yöntem belirlenmiştir. c. Parantez kullanımı meselesi tartışılmıştır. d. Ayetler arası irtibatlar ve referanslar meselesi gündeme getirilmiştir. e. Dipnotlar ve gerekçeler konusunda bilgiler sunulmuştur.

Teori ve uygulama açısından konuya yaklaştığımızda girişte zikredilen teorik bilgilerin büyük oranda meâlde uygulandığını, ancak bazı aksaklıkların olduğunu müşahade ettik. Bu sorunların giderilmesi noktasında mütevazî katkılar sunmaya gayret ettik.

Kaynakça

- Akdemir, Salih, *Son Çağrı Kur'an*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2004.
- Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule yayınları, İstanbul 1992.
- Altuntaş, Halil, Şahin, Muzaffer, *Kur'an-ı Kerim Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012.
- Arslan, Gıyasettin, "Türkçe Kur'an-ı Kerim Meâllerinde Hedef Dilin Önemi", *Fırat Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 8 (2003) .
- Ateş, Süleyman, *Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meâli*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul ts.
- Aydar, Hidayet, *Kur'an'ı Kerim'in Tercümesi Meselesi*, Kur'an Okulu Yayınları, İstanbul 1996.
- Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Meâli*, Düşün Yayınları, İstanbul 2007.
- Cündioğlu, Düccane, *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2005.
- _____, "Türkçe Kur'an Çevirileri ve Kur'an Çevirilerinde Yöntem Sorunu", *II. Kur'an Sempozyumu*, Bilgi Vakfı, Ankara 1996.
- Çantay, Hasan Basri, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerim*, İstanbul 1980.
- Doğrul, Ömer Rıza, *Tanrı Buyruğu*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1947.
- Döndüren, Hamdi, *İnsanlığa Son Çağrı*, Çelik Yayınevi, İstanbul 2006.
- Durmuş, Zülfikar, *Kur'an'ın Türkçe Tercümeleri "Aziz Kur'an" ve "İnsanlığa Son Çağrı" Örneği*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2007.
- _____, "Mustafa Öztürk'ün "Kur'an-ı Kerim Meâli" İsimli Eserinin Analizi", *İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 1, Bahar 2010/ 1.
- Ekin, Yunus, "Etimolojik Anlamın Kur'an Çevirileri Açısından Konum ve Sınırları", *Usûl*, sayı 2 (2014/2).
- Elik, Hasan, *Kur'an Mesajı Özlü Tefsir*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2015.
- Erbaş, Muammer, "Yaşar Nuri Öztürk'ün Meâli Üzerine Bir Değerlendirme", *Kur'an Meâlleri Sempozyumu, Eleştiriler ve Öneriler*, Ankara 2007.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı: Meâl-Tefsir*, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul 1996.
- Feyizli, Hasan Tahsin, *Fezû'l-Furkân Tefsirli Kur'an-ı Kerim Meâli*, Server Yayıncılık, İstanbul 2015.

- Gümüş, Sadreddin vd., *Kur'ân-ı Kerim Metinsiz Meâli*, İpek Yayıncılık, İstanbul 2003.
- Hacımüftüoğlu, Halil, *Kur'ân Tercümelerinde Yöntem Sorunu*, İz yayıncılık, İstanbul 2008.
- İslamoğlu, Mustafa, *Hayat Kitabı Kur'ân Gerekçeli Meâl-Tefsir*, Düşün Yayınları, İstanbul 2012.
- Kadri, Hüseyin Kazım, *Nûru'l-Beyân Kur'ân'ın Türkçe Tercümesi*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1340.
- Karaman, Hayreddin vd., *Kur'ân Yolu Meâli*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.
- Öztürk, Mustafa, *Kur'ân-ı Kerim Meâli Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015.
- _____, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Meâl ve Tefsir'in Serencamı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2012.
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Yeni Boyut Yayınları, İstanbul 2013.
- Pak, Zekeriya, “Meâllerde Parantez Kullanımının Gerekçeleri ve Anlam ve Dil Açısından Yol Açtığı Problemler”, *Kur'ân Meâlleri Sempozyumu, Eleştiriler ve Öneriler*, Ankara 2007.
- Piriş, Şaban, Önsöz, *Kur'ân-ı Kerim Türkçe Meâli*, Okyanus Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Salih, Subhi, *el-Mebâhis fi 'ulûmi'l-Kur'ân*, Daru'l-İlm, Beyrut 1981.
- Soyalan, Mehmet Yaşar, *Kur'ân Meâli Okuma Kılavuzu*, İşaret yayınları, İstanbul 2015.
- Sülün, Murat, *Kur'ân-ı Kerim ve Türkçe Meâli*, Kur'ân Okumaya Başlarken, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012.
- Şener, Abdulkadir, vd., *Yüce Kur'ân ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*, İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2014.
- Tekin, Ahmet, *Kur'ân'ın Anlaşılmasına Doğru Luğatli Tefsiri Meâl'in Eki*, Kelam Yayınları, İstanbul 2015.
- Tevfik, Süleyman, *Terceme-i Şerife Türkçe Kur'an-ı Kerim*, İstanbul 1926.
- Ustaosmanoğlu, Mahmut, *Kur'ân-ı Mecîd Tefsirli Meâli*, Önsöz, Arifan Yayınları, İstanbul 2014.

Yıldırım, Mehtap, *Cumhuriyet Dönemindeki Meâl Çalışmalarında Değişim Süreci*, Basılmamış Y.L. Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2009.

Yıldız, Mustafa, *Son Mesaj Kur'ân-ı Kerim ve Gerekçeli Türkçe Meâli*, Çıra Yayınları, İstanbul 2013.

Zehebî, Muhammed Hüseyin, *et-Tefsîr ve'l-müfessirûn*, Daru'l-kütübî'l-hadîse, Beyrut 1976.

Zerkânî, Muhammed Abdulazim, *Menâhilü'l-'irfan fî 'ulûmi'l-Kur'ân*, Daru ihyai't-türasi'l-'arabî, Beyrut ts.

journal of
ilahiyyat^{ILTED}
researches
ilahiyyat tetkikleri dergisi

ISSN 2458-7508

9 772458 750806